

<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2020.34.219510>
УДК 811.112'271:316.7'06

ІВАСЮК Галина Олександрівна,

кандидат політичних наук, асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, Україна; +38(0372)584886; e-mail: galynaivasiuk@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7630-2481.

КОНЦЕПТИ «EUROPA» І «TOLERANZ» У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Анотація. Для кращого розуміння соціального процесу важливо досліджувати ідеологічно-марковану лексику, у якій він, власне, і знаходить своє відображення. Концепти EUROPA і TOLERANZ у МКС німців існують досить давно, проте в процесі суспільно-політичних трансформацій набули численних нових смислів. Уживання цих концептів у публічному полі зумовлює подальші ментальні та ціннісні зміни. Отже, *актуальним* є дослідження еволюції та смислової наповненості концептів EUROPA та TOLERANZ у німецькій лінгвокультурі. *Мета* дослідження — проаналізувати значення концептів EUROPA і TOLERANZ у німецькій лінгвокультурі. *Об'єкт* дослідження — ідеологічно-маркована лексика німецької мови. *Предмет* дослідження — функціонування концептів EUROPA і TOLERANZ у МКС німецького народу. Описовий *метод* і метод зіставного аналізу є основними у вивченні матеріалу. *Результатом* дослідження узуального простору концептів EUROPA і TOLERANZ у сучасній німецькій лінгвокультурі є такі *висновки*. Функціонування концептів EUROPA і TOLERANZ у МКС німців відображає суспільно-політичний розвиток як Німеччини, так і загалом Європи. *Практичне застосування.* Проведене дослідження та запропоновані висновки можуть бути корисними як для формування міжкультурної компетенції та розширення світогляду студентів, так і для поглиблення взаєморозуміння в міжнародних відносинах.

Ключові слова: концепт EUROPA, концепт TOLERANZ, ідеологічно-маркована лексика, політичний дискурс, мовна картина світу, лінгвокультура, соціальний розвиток.

Постановка проблеми. Мова як відображення суспільного процесу характеризує динаміку ментальних і світоглядних змін у тій чи іншій лінгвокультурі. Утім, активне вживання політичними елітами та представниками ЗМІ певних ідеологічно-маркованих термінів може свідчити про цілеспрямовані дії щодо зміни суспільної і політичної культури народу. Дослідження ідеологічно-маркованої лексики у динаміці її вживання дає змогу простежити зміни національного світогляду і передбачити майбутні суспільно-політичні трансформації.

Німецька лінгвокультура ХХ ст. була характерним прикладом такого взаємовпливу політичних еліт і соціуму через впровадження у суспільний дискурс мовних категорій. Ідеологія націонал-соціалізму, спекулюючи на концепті НАЦІЯ, поставила під сумнів його змістову та моральну наповненість. У свою чергу, зміна спрямованої на агресію політичної культури відбувалася також шляхом впровадження нових категорій політичного дискурсу. До провідних концептів нової МКС постнацистської Німеччини, як і, власне, до найпопулярніших концептів євро-атлантичного політичного дискурсу, належать концепти EUROPA і TOLERANZ. Актуальним видається простежити співвідношення концептів EUROPA і TOLERANZ у сучасній мовній картині світу німців.

Зв'язок проблеми з попередніми дослідженнями. Аналіз концепту TOLERANZ зустрічаємо у працях таких дослідників, як Н. Р. Валітова, І. О. Долгова, О. О. Михайлова, А. В. Перцева, С. С. Тахтарова, Й. А. Стернін, К. С. Суміна, Н. І. Формановська, М. Б. Хомяков, К. Ю. Шамсутдінова. Концепт EUROPA розглянуто у працях Р. Барковскі, М. Гнатюк, Н. Лисецької, Г. Мюнклер, Я. Приходи та деяких інших. Спробуємо, опираючись на попередні дослідження, а також на базу словників та корпусу DWDS, надати характеристику смислового наповнення згаданих концептів, дослідити їх уживання в сучасному суспільному дискурсі та проаналізувати соціальну зумовленість їх уживання.

Аналіз використаних досліджень і публікацій. Н. Г. Лисецька досліджує концепт EUROPA в німецькій лінгвокультурі, базуючись на німецьких словниках та інтернет-джерелах. Також дослідниця розглядає процес формування поняття і його висвітлення у книзі колишнього канцлера Г. Шмідта. С. С. Тахтарова вивчає концепт TOLERANZ, зупиняючись на визначенні змістової структури концепту, а також наводить результати експерименту, в якому було передано культурно-специфічні характеристики концепту в німецькому соціумі. Аналіз ядра концептів здійснено на основі словника Duden і деяких інших. Уживання лексем EUROPA і TOLERANZ у сучасному суспільному дискурсі проаналізуємо за допомогою корпусу DWDS газети Zeit.

Постановка завдання. Базуючись на вищезгаданих працях, спробуємо здійснити власний аналіз уживання концептів EUROPA і TOLERANZ у німецькій лінгвокультурі. *Мета* дослідження — проаналізувати значення концептів EUROPA і TOLERANZ у німецькій лінгвокультурі. *Об'єкт* вивчення — ідеологічно-маркована лексика німецької мови; його *предмет* — функціонування концептів EUROPA і TOLERANZ у мовній картині світу німецького народу.

Виклад основного матеріалу. Словник Duden подає такі визначення лексеми *Europa* (Європа): 1) *als Erdteil angesehenen westlicher Teil Eurasiens* — західна частина Євразії, що розглядається як

континент; 2) *Staatenkomplex, der durch einen Zusammenschluss der europäischen Staaten entstehen soll* — державний комплекс, який повинен бути створений шляхом об'єднання європейських держав; 3) *phönikische Königstochter, die von Zeus nach Kreta entführt wird* — дочка фінікійського царя, яку Зевс викрав на Крит.

Також Duden пропонує такі синоніми до лексеми, як: *Abendland* (Вечірня земля), *der Westen* (Захід), *die Alte Welt* (Старий Світ), *östliche Hemisphäre* (Східна півкуля) [5]. В електронному словнику німецької мови DWDS знаходимо еквіваленти до лексеми *Europa*: синоніми *Abendland*, *Alte Welt* (umg.), *Okzident*, *Westen*; гіпероніми *Alte Welt* (umg.), *Erdteil*, *Eurasien*, *Europa* und *Asien*, *Kontinent* [4].

Європа — це культурно-політична ідея, яка в процесі історичного розвитку переосмислюється й отримує нове визначення [1, с. 178]. На переконання Г. Шмідта, християнство об'єднало Європу, зробивши її духовною єдністю: “Das Christentum hat Europa zu einer geistigen Einheit gemacht. Man könnte es die europäische Religion nennen” [7, с. 445]. Також у німецькому політичному дискурсі з'являється ідея множинності політико-культурних форм і, відповідно, відмова від обов'язковості етнічно-гомогенної держави. Напр.: *Mit der Anerkennung des Multikulturalismus verlässt Europa einen Sonderweg der Geschichte, der unendliches Leid über den Kontinent gebracht hat; kehrt einer Vorstellung den Rücken, die immer schon verlogen war. Der Idee nämlich, die verschiedenen Nationen müssten aus ethnisch und kulturell homogenen „Staatsvölkern bestehen* (Die Welt, 27.02.15). Власне, сам концепт “Європа” базується не на “єдності й однаковості, а на різноманітті і множинності” [2].

Спробуємо відтворити картину Європи XXI століття на основі статей німецького політичного дискурсу. Аналіз корпусу DWDS газети Die Zeit (2000–2014 рр.) дає змогу встановити, що *Gesamteuropa* представлена лексикою, в якій відображено такі її концептуальні ознаки: цілісна Європа (*Gesamteuropa als solches — eine Einheit*), економіка цілісної Європи (*die Konjunktur für Gesamteuropa*), економічний зріст цілісної Європи (*das Wachstum in Gesamteuropa, das Wachstum für Gesamteuropa, auch in Gesamteuropa gelang eine Steigerung, der industrielle Kern Gesamteuropas, die wirtschaftliche Entwicklung Gesamteuropas*), стабільність цілісної Європи (*die Stabilität Gesamteuropas*), Єврозона і цілісна Європа (*in der Eurozone wie auch in Gesamteuropa*), Німеччина — сильна економічна ланка в ланцюгу співдружності ЄС (*in Westeuropa außerhalb Deutschlands sank der Absatz jedoch leicht, Gesamteuropa möge möglicher weise nahe am Rande einer Rezession stehen, Deutschland nicht, nicht ganz so stark wuchs das Geschäft in Gesamteuropa*). Спостерігається також протиставлення Європи цілісній Європі. Країни Євросоюзу називають Європою, а всі інші країни Європейського континенту разом з ЄС — цілісною Європою (*Gesamteuropa*): *Das deutsche Maßnahmen paket könne sich in Europa nicht nur sehen lassen, sondern helfe auch Gesamteuropa, die Krise zu überwinden* (Die Zeit, 13.01.2009) [1, с. 176–179].

На початку XXI століття у ЗМІ піднімалася тема включення держав «цілісної Європи» в ЄС: *Am Anfang des 21. Jahr hunderts nun steht Europa wieder vor einem großen Schritt — hin zu einem vereinten Gesamteuropa unter Einschluss der Türkei und vieler Staaten des ehemaligen Ostblocks...* (Die Zeit, 13.01.2000). У цей період у політичному дискурсі ще спостерігається певна романтизація концепту EUROPA: *Nur, hat es in der Geschichteschoneinmaleinen demokratischen Staat gegeben, der 500 Millionen Einwohnerumfasste und mehrere Dutzend Sprachen? (...) Vielleicht ist ja im Moment das für Europa richtig und angemessen, was wir gerade haben...* (Die Zeit, 04.06.2009) [1, с. 179].

Водночас з'являються нові виклики. Проблемою часу постає наплив біженців, і у суспільному дискурсі піднімається питання про закриття кордонів або ж будівництво «фортеці Європи»: *Seit Mitte September gibt es Grenzkontrollen zwischen Bayern und Österreich, wo zu Tausende Flüchtlinge in die Republik kommen. Österreich spricht von einer «Festung Europa»* (BZ 30.10.15). У поняття *Europa* включаються ще такі смисли, як *біженці* (*Flüchtlinge*), *терор* (*Terror*) і *війна* (*Krieg*) [1, с. 179–180].

Якщо говорити про змістове наповнення концепту через 3 роки, то корпус DWDS на базі тієї ж газети Die Zeit висвітлює вже зовсім інші контексти. Можна простежити симптоми економічної кризи та деякої невпевненості на міжнародно-політичній арені, сумніви у майбутньому Європи та доцільності поглиблення інтеграційного процесу, що знаходить вираження у течії євроскептицизму.

Потік мігрантів загрожує економічній та політичній стабільності Європи: *Die Migrationsfrage ist für Europa zu Demokratiefrage geworden* (Die Zeit, 06.01.2018). Китай та нові економічні гіганти кидають виклик європейській промисловій першості: *Doch die Überkapazitäten in China sind größer als die Gesamtproduktion in Europa* (Die Zeit, 26.01.2018). Англосаксонські держави сприймаються часто як конкуренти, а не як союзники, зокрема у фінансовій сфері: *Während die Banken in Europa dem Buchstaben nach wenigstens stark reguliert sind, können sogenannte Schattenbanken aber de facto machen, was sie wollen — vor allem von ihren angelsächsischen Standorten aus* (Die Zeit, 09.01.2018). З іншого боку, сама Німеччина сприймається в позитивному руслі, як економічний двигун Європи: *Dadurch wurde der Konjunkturvorreiter in Europa, Deutschland, einzig artig attraktiv für inländische wie ausländische Investoren* (Die Zeit, 09.01.2018). Також в окремих публікаціях простежується криза християнства в Європі та відсутність його впливу на зовнішню політику: *Die verfolgten Christen im Orient klagen, Europa interessiere sich nicht für sie* (Die Zeit, 12.01.2018).

Незважаючи на вищезгадані суперечності, тема об'єднаної Європи не втрачає актуальності. Зокрема, пропонуються візії необхідних реформ: *Schulz will den Bildungsföderalismus radikal beschneiden, Europa zum Bundesstaatausbauen und Reiche höher besteuern* (Die Zeit, 06.01.2018). *Lindner fasst sie in den Punkten Europa, Bildungsföderalismus, Migrationspolitik, ökologische Verantwortung und Digitalisierung zusammen* (Die Zeit, 06.01.2018). Концепт Європа розширюється в таких поняттях: *спільний європейський дім* або *Сполучені Штати Європи*, які розглядають проте не без скепсису: *Wenn man jetzt über das gemeinsame Haus Europaspricht, dannzeichnetsichjaschonvielab* (Die Zeit, 06.01.2018). *Vereinigte Staaten von Europa sind auf lange Sicht kein realistisches Ziel* (Die Zeit, 07.01.2018) [4].

Одним із основоположних та культуроформуєчих концептів для Західного світу, зокрема для Європи, виступає TOLERANZ.

За Duden, толерантність (Toleranz) — 1) Duldsamkeit (терпимість); 2) begrenzte Widerstandsfähigkeit des Organismus gegenüber [schädlichen] äußeren Einwirkungen (besonders gegenüber Giftstoffen oder Strahlen) (обмежена стійкість організму до [шкідливих] зовнішніх впливів (особливо до токсинів або радіації); 3) zulässige Differenz zwischen der angestrebten Norm und den tatsächlichen Maßen, Größen, Mengen (допустима різниця між бажаним стандартом та фактичними розмірами, кількістю тощо).

Синоніми терпимості: *Aufgeklärtheit* (просвітленість), *Aufgeschlossenheit* (відкритість), *Duldsamkeit* (терпеливість), *Entgegenkommen* (поступливість, здатність іти назустріч) [8].

Етимологічні відомості про дане слово дозволяють стверджувати, що воно запозичене з латинської — практично у всіх словниках подано посилання на латинське *tolerantia* (*Duldsamkeit* — терпимість) — у XVI ст., і вперше було використано в листах М. Лютера у значенні релігійної терпимості: «Toleranz, im 16. Jh. entlehntauslat. tolerantia, Duldsamkeit, franz. tole´rance: die gegen Gott die Toleranz möchte entschuldigen (Luther Briefe, 1529)» [6, с. 631].

Ядерна частина понятійної складової концепту TOLERANZ об'єднує в собі дві основні ознаки: 1) наявність певних відмінностей, релігійних, політичних та інших; 2) вміння ці відмінності приймати в Іншому.

Слід відзначити наявність значного синонімічного ряду для лексем-репрезентантів *Toleranz*, *tolerant* і *tolerieren*: 1) *tolerant* — *aufgeschlossen* (відкритий, сприйнятливий), *aufgeklärt* (без забобонів), *duldsam* (терпимий), *freiheitlich* (волелюбний), *freizügig* (має право свободи пересування), *friedfertig* (миролюбний), *entgegenkommend* (запопадливий), *gütig* (добродушний), *geduldig* (терплячий), *human* (гуманний, людяний), *milde* (м'який), *nachgiebig* (поступливий), *nachsichtig* (поблажливий), *sanftmütig* (лагідний), *verzeihend* (пробачаючий), *versöhnlich* (миролюбний), *verträglich* (лагідний), *verständnisvoll* (розуміючий), *vorurteilsfrei / vorurteillos* (без забобонів), *weitherzig* (щедрий, великодушний); 2) *Toleranz* — *Verständnis* (розуміння), *Nachsicht* (поблажливість), *Geduld* (терпіння), *Schonung* (дбайливе ставлення), *Milde* (м'якість), *Gnade* (милість), *Rücksicht* (увага, повага), *Duldsamkeit* (терпимість), *Behutsamkeit* (обережність, обачність), *Großzügigkeit* (великодушність), *Liberalität* (ліберальність), *Hochherzigkeit* (великодушність, благородство), *Entgegenkommen* (запопадливість); 3) *tolerieren* — *akzeptieren* (визнавати, приймати), *anerkennen* (визнавати, схвалювати), *billigen* (схвалювати, погоджуватися), *(er)dulden* (терпіти), *einwilligen* (погоджуватися), *einräumen*, *erlauben* (дозволяти), *ertragen* (терпіти), *genehmigen* (погоджуватися, схвалювати), *gestatten* (дозволяти), *respektieren* (поважати), *zulassen* (допускати), *zustimmen* (погоджуватися, схвалювати) [3, с. 65–66].

С. С. Тахтарова виокремлює такі групи синонімів аналізованого концепту в німецькому тезаурусі: 1) великодушність, сердечність: *Großzügigkeit*, *Hochherzigkeit*, *Milde*; *weitherzig*; 2) терпимість, поблажливість: *duldsam*, *nachgiebig*, *Geduld*, *Nachsicht*, *dulden*; 3) визнання за іншим права на інакшість: *verständnisvoll*, *akzeptieren*, *anerkennen*; 4) повага: *Rücksicht*, *respektieren*; 5) дбайливе ставлення до Іншого: *sanftmütig*, *Entgegenkommen*, *Behutsamkeit*, *Schonung*; 6) миролюбність, безконфліктність: *versöhnlich*, *nachgiebig*, *friedfertig*, *Verständnis*; 7) свобода вибору: *freiheitlich*, *freizügig*, *Liberalität* [3, с. 65–66].

На думку С. С. Тахтарової, концепт TOLERANZ у німецькій мовній свідомості — це шанобливе, дбайливе і, разом з тим, активне, зацікавлене ставлення до Іншого, визнання його права на інакшість, що вимагає, однак, дотримання певних меж терпимості, порушення яких може призвести до негативних наслідків, чим, в свою чергу, обумовлюються складність і суперечливість феномену [3, с. 68].

Досліджуючи корпус DWDS на базі газети Die Zeit, можна простежити такі контексти для концепту TOLERANZ у сучасній німецькій лінгвокультурі.

По-перше, найчастіше толерантність вживається у закономірній прив'язці до політичних вимог та дискурсу “лівого сектору” німецького та європейського політикуму. Тут концепт толерантності розширюють такі поняття, як *відкритість суспільства*, *відкритість світу*, *багатоманітність*, *інтеграція*, *свобода*: *Wir wollen Landauers Ideale, Weltoffenheit und Toleranz vor allem den jungen Fans vor leben* (Die Zeit, 05.01.2018); *Wir verlangen von ihnen Integration, Weltoffenheit und Toleranz, leben aber nun mal nicht in Essen-Nord* (Die Zeit, 28.11.2017, Nr. 48); *Die neuen*

Liberalen stünden für Prinzipien ein, für Vielfalt, für Toleranz und eine offene Gesellschaft (Die Zeit, 08.01.2018); *Deren Toleranzmag ihn verwirren und befremden — uns bedeutet sie Freiheit* (Die Zeit, 24.12.2017, Nr. 53). Водночас зустрічається критика лівих за те, що вони вимагають толерантності виключно до власних переконань: *Müller: Ich habe gesagt, dass diejenigen, die oft so vehement und kategorisch Toleranz fordern, oft gar nicht so zimperlich sind, wenn es um die Meinungsfreiheit an der ergeht* (Die Zeit, 12.01.2018, Nr. 01); *Die Linken proklamieren Toleranz für sich, aber lassen nicht mal Höck es Familie in Ruhe* (Die Zeit, 01.12.2017, Nr. 49). Зрештою, наявні заклики виховувати толерантність: *Man könne zu Toleranz erziehen, zum ehr aber nicht* (Die Zeit, 16.11.2017, Nr. 47) [4].

Вагомою темою в європейському дискурсі сьогодні є толерантність щодо сексуальних меншин, а віднедавна також щодо трансгендерного руху. Якщо присутність теми толерантності щодо гомосексуалізму помітна вже тривалий час, то її розвиток в толерантність до трансгендерності з'являється порівняно недавно. У цьому контексті розгортається неоліберальне трактування толерантності як “сприйняття багатоманітності” та прирівнюється до терпеливого, шанобливого сприйняття індивідуальних особливостей людини та забезпечення прав меншин. Наприклад: *In dem wollten wir fächerübergreifend das Thema Toleranz verankern gegenüber nicht heterosexuellen Menschen* (Die Zeit, 20.11.2017, Nr. 47); *Toleranz und Akzeptanz von Vielfalt* (Die Zeit, 20.11.2017, Nr. 47); *Das Einbetten der sexuellen Orientierung in diese Leitperspektive «Toleranz und Akzeptanz von Vielfalt» hat auch den restlichen Kritikern, die da Dünkel hatten, dass sexuelle Vielfalt über höht würde, den Windaus den Segeln genommen* (Die Zeit, 20.11.2017, Nr. 47); *Transvestit zu sein oder psychisch labil, exzentrisch oder migrantisch, vegan oder prollig — all das kann heute leichter mit ein an der leben; diese Toleranz verbindet, sie heilt Familien, sie spaltet sie nicht mehr (sosehr)* (Die Zeit, 23.12.2017, Nr. 53) [4].

У суспільному дискурсі відображається також протиставлення між неолібералами та релігійними колами щодо проблем та меж толерантності: *Erst die Fähigkeit, von der irrt uns immunen Prämisse “Gott ist” abzusehen, befähigt zur Toleranz* (Die Zeit, 19.12.2017, Nr. 53) — перефразовуючи вищесказане, лише здатність нехтувати передумовою “Бог є” уможливорює “толерантність” у тій формі, яку ми спостерігаємо.

Толерантність все ще вживається і у значенні релігійної віротерпимості, плюралізму віросповідань, хоча і не завжди в позитивному руслі: *Religiöse Toleranz ist einer der zentralen Pfeiler unseres Zusammenlebens* (Die Zeit, 27.12.2017); *ZEIT: Siehabeneinmal gesagt, die vermeintliche Toleranz von «Religions- und Kirchenpluralisten» sei in Wahrheit Intoleranz gegenüber Gott* (Die Zeit, 12.01.2018, Nr. 01). І ще раз — та ж тема з відстанню у рік: *„ZEIT: Siehabeneinmal gesagt, die vermeintliche Toleranz von «Religions- und Kirchenpluralisten» sei in Wahrheit Intoleranz gegenüber Gott und Ausdruck einer «Arroganz der Kreatur»* (Die Zeit, 27.12.2017) [4]. З одного боку, релігійна толерантність сприймається як передумова співжиття, а з іншого — толерантність «церковних плюралістів» називають «зарозумілістю творіння» та «нетолерантністю щодо Бога».

Питання толерантності піднімається також крізь призму міграційних процесів, оскільки уявлення численних біженців про права людини та їх цінності суттєво відрізняється від прийнятих у Європі. Напр.: *Die Menschen, die während der Flüchtlingskrise zu uns gekommen sind, haben eine andere Einstellung zu Frauenrechten, religiöser Toleranz und Umweltschutz* (Die Zeit, 28.11.2017, Nr. 48)

У газеті зустрічаємо відгуки щодо американської трагікомедії, в якій критично зображені концепти толерантності й відкритості суспільства. Напр.: *Ersucht, im Gewand der Komödie, durchaus die Konfrontation mit dem Zuschauer, in dem er sich vor allem über die scheinheilige Toleranz und Offenheit lustig macht* (Die Zeit, 28.11.2017); *Und zu letzt hat die preisgekrönte amerikanische Horrorkomödie Get Out das Thema auf den Rassismus bezogen und unsere vermeintliche Toleranz und Offenheit perfekt persifliert und auf die Spitze getrieben* (Die Zeit, 28.11.2017) [4].

Інший контекст вживання — необхідність нетолерантності до певних явищ, що має меншою мірою політично-релігійну, а більше суспільно-правову та морально-ціннісну конотацію. Напр.: *Für Antisemitismus dürfe es keine Toleranz geben* (Die Zeit, 13.12.2017); *Bach hat null Toleranz im Antidopingkampf zu seinem Motto gemacht* (Die Zeit, 06.12.2017); *Nach dem Einzug ins Weiße Haus verkünde teer dann auch sein Motto: «Null Toleranz für geistigen Diebstahl und Zwangsweisen Technologie-Transfer»* (Die Zeit, 14.11.2017) [4].

Висновки. З вищеприписаного бачимо, що концепти EUROPA і TOLERANZ, залишаючись одними з ключових для світогляду сучасних німців, все ж зазнають деяких трансформацій як в аксіологічному, так і у змістовому аспектах. Якщо говорити про значення лексеми EUROPA, то можемо простежити еволюцію значення від міфічного персонажу до континенту, від континенту до економічно-політичного союзу, від економічно-політичного союзу до культурно-ціннісної спільноти. Причому змістова наповненість поглибилась, а територіальне охоплення звузилося, залишаючи за рамками “клубу обраних” значну географічно європейську територію. Утім, спостерігаємо і аксіологічну трансформацію у сприйнятті концепту як власне «європейцями», так і громадянами тих країн, які не ввійшли до ЄС. З одної сторони, Європа продовжує залишатися цінністю, яка вартує спільних зусиль — ми все ще чуємо про “спільний європейський дім” та “Об’єднані Штати Європи”. З іншої сторони, складається враження, що об’єднана Європа постає більшою цінністю для громадян

не інтегрованих у ЄС сусідів, ніж для самих європейців. У той час, як сусіди прагнуть потрапити до елітного клубу або суспільства всезагального благоденства, уряди і народи європейських держав намагаються владнати досить гострі протиріччя, які є закономірним етапом розвитку будь-яких державних утворень і суспільств. Економічні та політичні кризи, міграційні потоки і глобальні виклики ставлять європейців перед питанням про майбутнє Європи, у європейських суспільствах зароджується течія євроскептицизму, а суспільний дискурс поповнюють такі концепти як “міграція”, “біженці”, “економічна криза”, “тероризм”, “ковід-19”.

Не менш цікавою є і еволюція поняття TOLERANZ, яке стало одним з основоположних для побудови “спільного європейського дому”. Цікавою і широкою є змістова наповненість концепту, адже толерантність — це і терпимість, і відкритість до інакшості, і повага, і м’яке ставлення, і широта поглядів. Водночас поняття є внутрішньо суперечливим — поруч із прийняттям права іншого бути відмінним від тебе, воно містить у собі також відсутність резистентності щодо шкідливих зовнішніх впливів. На цій внутрішній суперечності поняття базується дискусія щодо допустимих меж толерантності. Щодо еволюції терміну, то тут можемо простежити “експансивний” розвиток: разом зі збільшенням впливу лівого сектору на європейську політику межі толерантності все більше зміщуються “вліво”. Під вимогу “бути толерантними” потрапляє якомога більше людських проявів, які раніше зазнавали суспільного осуду, і табуованих концептів на кшталт “гомосексуальності” чи “трансгендерності”. Концепт TOLERANZ у своїй еволюції тісно переплітається з еволюцією прав людини. Від часів “релігійної толерантності” Мартіна Лютера толерантність захоплює сфери політичних та ідеологічних уподобань (корелюючи з правом на свободу переконань і мирних зібрань), недискримінації за ставею приналежністю та кольором шкіри, поступово переходить у сферу сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Проте, незважаючи на суперечності, концепти EUROPA і TOLERANZ залишаються важливими елементами МКС сучасних німців, оскільки відображають важливий аспект суспільно-політичного процесу Західного світу.

Перспективи подальших досліджень. Розгортаючи тему політичного дискурсу у МКС німців, було б доречно виокремити ключові ідеологеми, до яких апелюють ЗМІ, а відтак дослідити змістову наповненість і контекст уживання цих концептів.

Л і т е р а т у р а

1. Лисецька Н. Г. Концепт «Єуропа» у німецькій лінгвокультурі. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Філологічні науки»*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. Кн. 1. С. 175–180.
2. Мюнклер Г. Європа як політична ідея. *Незалежний культурологічний часопис “І”*. URL : <http://www.ji.lviv.ua/n50texts/muenkler.htm/>
3. Тахтарова С. С. Концепт “Toleranz” в німецькій лінгвокультурі. *Вопросы когнитивной лингвистики*. Тамбов, 2008. № 1 (014). С. 64–71.
4. Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache. URL : www.dwds.de/
5. Europa. *Duden*. URL : <https://www.duden.de/rechtschreibung/Europa/>
6. Grimm J. W. Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm : in 33 Bänden. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1991.
7. Schmidt H. Die Deutschen und ihre Nachbarn. Menschen und Mächte II. Berlin : Siedler Verlag. 571 S.
8. Toleranz. *Duden*. URL : <https://www.duden.de/rechtschreibung/Toleranz/>

References

1. Lysetska, N. G. (2016), “The concept of «Europa» in German linguistic culture”, *Scientific notes of Mykola Gogol Nizhyn State University. Philological Sciences Series* [“Kontsept “Europa” u nimetskiy lingvokulturi”, *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnogo universytetu imeni Mykoly Gogolya. Seriya Filologichni nauky*], Nizhyn, Book 1, pp. 175–180.
2. Münkler, G. (2007), “Europe as a political idea”, *Independent culturological journal “I”* [“Evropa yak politychna ideya”, *Nezaleznyy kulturologichnyy chasopys “I”*], URL : <http://www.ji.lviv.ua/n50texts/muenkler.htm/>
3. Takhtarova, S. S. (2008), “The concept of “Toleranz” in German linguistics”, *Issues of cognitive linguistics* [“Kontsept “Toleranz” v nemetskoj lingvokul’ture”, *Voprosy kognitivnoy lingvistiki*], Tambov State University, Tambov, № 1(14), pp. 64–71.
4. *Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache*. URL : www.dwds.de/
5. “Europa”. *Duden*. URL : <https://www.duden.de/rechtschreibung/Europa/>
6. Grimm, J. W. (1991), *Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm : in 33 Bänden*. Deutscher Taschenbuch Verlag, München.
7. Schmidt, H. (2008), *Die Deutschen und ihre Nachbarn. Menschen und Mächte II*. Siedler Verlag, Berlin, 571 S.
8. Toleranz. *Duden*. URL : <https://www.duden.de/rechtschreibung/Toleranz/>

ИВАСЮК Галина Александровна,

кандидат политических наук, ассистент кафедры иностранных языков для гуманитарных факультетов Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича; ул. Коцюбинского, 2, г. Черновцы, 58012, Украина; тел.: +38(0372)584886; e-mail: galynaivasiuk@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7630-2481

КОНЦЕПТЫ «EUROPA» И «TOLERANZ» В СОВРЕМЕННОЙ НЕМЕЦКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ

Аннотация. Для лучшего понимания социального процесса важно исследовать идеологически маркированную лексику, в которой он, собственно, и находит своё отражение. Концепты EUROPA и TOLERANZ в языковой картине мира немцев существуют достаточно давно, однако в процессе общественно-политических трансформаций приобрели многочисленные новые смыслы. Употребление этих концептов в публичном поле вызывает дальнейшие ментальные и ценностные изменения. Итак, **актуальным** является исследование эволюции и смысловой наполненности концептов EUROPA и TOLERANZ в немецкой лингвокультуре. **Цель** исследования — проанализировать значение концептов EUROPA и TOLERANZ в немецкой лингвокультуре. **Объект** исследования — идеологически маркированная лексика немецкого языка. Предмет исследования — функционирование концептов EUROPA и TOLERANZ в ЯКМ немецкого народа. Описательный метод и методы семантического и сопоставительного анализа являются основными в изучении материала. **Результатом** исследования узального пространства концептов EUROPA и TOLERANZ в современной немецкой лингвокультуре являются следующие **выводы**. Функционирование концептов EUROPA и TOLERANZ в ЯКМ немцев отражает общественно-политическое развитие как Германии, так и в целом Европы. **Практическое применение.** Проведённое исследование и предложенные выводы могут быть полезными как для формирования межкультурной компетенции и расширения кругозора студентов, так и для углубления взаимопонимания в международных отношениях.

Ключевые слова: концепт EUROPA, концепт TOLERANZ, идеологически маркированная лексика, политический дискурс, языковая картина мира, лингвокультурема, социальное развитие.

Halyna O. IVASYUK,

Candidate of Political Sciences (PhD), Assistant of the Department of Foreign Languages for the Humanities, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University; 2 Kotsyubynsky st., Chernivtsi, 58012, Ukraine; +38 (0372) 584886; e-mail: galynaivasiuk@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7630-2481

«EUROPA» AND «TOLERANZ» CONCEPTS IN MODERN GERMAN LINGUOCULTURE

Summary. For better understanding of social process it is important to explore ideologically-marked vocabulary, in which it is actually reflected. The concepts EUROPA and TOLERANZ have existed for a longtime in the LWP of the German world, but due to socio-political transformations they have acquired many new meanings. The use of these concepts in the public field affects further mental and value changes. Therefore, it is important to study the evolution and content of the concepts EUROPA and TOLERANZ in German linguoculture. The **purpose** of this study is to analyze the significance of EUROPA and TOLERANZ concepts in German linguoculture. The **object** of the research is ideologically marked vocabulary in the German language. The **subject** of the research is the concepts EUROPA and TOLERANZ in the LWP of the German folk. Descriptive, analytical and comparative **methods** have been used in the study. The **result**. The use of EUROPA and TOLERANZ concepts in modern German linguoculture has been studied. **Conclusions.** The use of EUROPA and TOLERANZ concepts in the LWP of the Germans reflects the socio-political development to both Germany and Europe in general. **Practical implementation.** The conducted research and the offered conclusions can be useful both for formation of intercultural competence and expansion of world outlook of students, and for deepening of mutual understanding in international relations.

Key words: EUROPA concept, TOLERANZ concept, ideologically marked vocabulary, political discourse, LWP, linguoculture, social development.

Статтю отримано 25.09.2020 р.